

Op de kop af honderd jaar geleden...

Tot ver in de negentiende eeuw zag de Nederlandse staat zich als een 'nachtwaker', die in wezen niet veel meer te doen had dan het handhaven van de openbare orde in het land. Van een verzorgingsstaat was geen sprake. Ouderen, zieken, werklozen en vele anderen die niet in staat waren om op eigen benen te staan, waren aangewezen op de hulp van familieleden, burens, kerken of liefdadigheidsinstellingen.

Cartoon van Albert Hahn uit 1908: een aanklacht tegen kinderarbeid.

Pas heel laat drong het besef door dat ook de staat een verantwoordelijkheid op sociaal terrein had. Een eerste bescheiden stap in de goede richting was het Kinderwetje van Van Houten uit 1874, dat een einde maakte aan kinderarbeid in fabrieken. Vijftien jaar later volgde de Arbeidswet, die vrouwenarbeid in fabrieken aan banden legde.

De aandacht van de wetgever was gericht op de grotere steden en fabrieken. Dat er ook op het platteland en in de kleinere plaatsen armoede werd geleden, blijkt als we in de correspondentie van armbesturen en gemeenten rondsnuffelen. Een enkele keer stuiten we op een ingezonden stuk in de plaatselijke krant, waarin de schrijver probeert het onrecht in zijn woonplaats aan de kaak te stellen.

Zo schreef een zekere E. Barbier op 26 februari 1912 de *Goesche Courant* een brief, waarin hij

zijn afschuw uitsprak over de ellendige omstandigheden waarin veel thuiswerkers in Goes verkeerden. Vooral de mensen die zich met het sorteren van bonen en erwten bezig hielden, leefden volgens de schrijver in een regelrechte hel:

"Het verwekt afgrijzen, als men nagaat, hoe daar gezinnen van 7 of 8 personen den dag en den nacht doorbrengen in één vunjige halfdonkere kamer. Overdag begrijpt men niet, hoe daar door allen geslapen wordt, maar als men laat op den avond komt en ziet, dat daar reeds drie kinderen in een kleerkast liggen, terwijl van lompen, zakken en kleeven op vloer en tafel nachtlegers worden gespreid, is het onbegrijpelijke mogelijk gebleken. In een éénkamerwoning, waar man en vrouw en kinderen van 13, 12, 11, 9 en 7 jaar erwtenlezen en nog vier jongere kinderen zijn, was bijna niets dat op huisraad of beddegoed leek. De vrouw vertelde geen tijd te

hebben, om veel aan haar huishouden te doen, want dan kwamen de erwten niet op tijd klaar. Huur *f* 1,15. Dicht daarbij een even groot gezin in de kamer, waar de steenen vloer vol gaten is, terwijl de zolder niet geschikt is, om er iemand te laten slapen, huur *f* 1,40.

In een andere éénkamerwoning, waar geen behoorlijk stuk huisraad in staat, wonen man, vrouw en 7 kinderen, o.a. jongens van 11, 12 en 14 jaar en een meisje van 15 jaar.

Niet beter is het gesteld in een éénkamerwoning, die *f* 1,50 huur doet, waar 7 kinderen van 16 tot 1 jaar thuis zijn en de vloer bedekt is met vodden en zakken met erwten.

In één kamer wonen en slapen 6 personen, nl. een ongehuwde moeder met hare dochters van 15 en 17 jaar, een zoon van 16 jaar, een broer en een kostganger. Erwten lagen overal over den vervuilde vloer verspreid.

Een gezin werd bezocht, bestaande uit man, vrouw en 10 volwassen of bijna volwassen kinderen, allen te zamen wonend in één kamer van 3.80 bij 3.50 meter.

Verregaand vervuild en ondragelijk stinkend was de woning van een gezin van 5 personen, als eenig huisraad een wieg met lompen, een tafel, een kachel en afzichtelijke bedgordijnen, de vrouw en kinderen in hoogste mate vervuild en haveloos. Even erg was het in 2 gezinnen van respectievelijk 8 en 7 personen, waar voortdurend niet opgeruimde wiegen, ledikanten en bedsteden met afzichtelijk 'beddegoed' te aanschouwen en te ruiken zijn. Een verlaten ongehuwde moeder woont met haar kindje in een totaal uitgewoond krot, met geen ander meubilair dan één tafel en 2 stoelen."

Aan het einde van zijn brief verzuchtte de schrijver dat er nog "heel wat te doen" viel om de werk- en leefomstandigheden van de thuiswerkers te verbeteren. Het bleek een juiste conclusie. De overheid zou nog zeker een halve eeuw nodig hebben om een einde te maken aan de ergste uitwassen op sociaal-maatschappelijk gebied.

Albert L. Kort

Thuiswerkers (ergens in Holland) die erwten en bonen sorteren

F.K. Cleaning nl
voor bedrijven & particulieren,
kleinhandel & groothandel
ook voor huisvuilcontainer opruiming

Prinsenhout 1, 4461 ED Goes
Tel: 0113-251074 • 0113-251075 • 0113-251076 • 0113-251077
info@fkcleaning.nl • www.fkcleaning.nl

**'t Gezelligste
café van de
Koningstraat**

**Koningstraat 3
4461 AW Goes
Tel. 0113-251074**

't Boeike

Ook rolstoel toegankelijk